

**APLICAREA REFORMEI AGRARE.
STRUCTURA PROPRIETĂȚII, PRODUCȚIA ȘI RENTABILITATEA
GOSPODĂRIILOR RURALE DIN JUDEȚELE CONSTANȚA ȘI
TULCEA ÎNTRE ANII 1918 — 1944**

VALENTIN CIORBEA

În perioada ce stă în atenția prezentului studiu, agricultura a continuat să fie principalul sector economic al Dobrogei „pe care se reazemă celelalte ramuri de activitate a acestei provincii”¹.

Cu toate mutațiile profunde produse în structura proprietății rurale a provinciei transdunărene ca urmare a aplicării înainte de 1914 a unor norme juridice destinate numai acestei regiuni², datorită circulației bunurilor rurale și a depozitărilor efectuate de stat, s-a produs „o fărîmîtare a proprietății în decursul vremii”³, astfel că țărănimea dobrogeană, resimțea, la fel ca și cea din restul țării, necesitatea înfăptuirii reformei agrare.

În majoritatea comunelor din județele Constanța și Tulcea țăranii erau, fie lipsiți de pămînt, fie dețineau suprafețe insuficiente. Spre exemplu menționăm că în satul Bălăceanu din județul Constanța, 67 de locuitori posedau 32,30 ha, iar în comuna Ciobanu din același județ, 398 de săteni dețineau numai 270,45 ha. Din cele 14 comune ale ocolului agricol Medgidia în patru: Boascic, Seimeni, Cochirleni și Rasova, majoritatea țăranilor aveau nevoie pentru practicarea agriculturii, atît de terenuri arabile, cît și de izlazuri⁴.

Dintre județele transdunărene numai în Tulcea și Constanța s-au aplicat aceleași decrete ca și pentru vechea Românie, prin care se legeau atît principiile generale ale apropierii, cît și suprafețele ce urmau a

¹ St. Boros, în Buletinul Camerei de comerț și industrie. Volum festiv cu prilejul semicentenarului realipirii Dobrogei, XXXIX (1928), din 28 octombrie, p. 36.

² Vezi M. Stanciu, V. Ciorbea, Anuarul de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol, XVII, 1980, p. 405—424; Marian Vicol, Gheorghe Dumitrașcu, în Comunicări de istorie a Dobrogei nr. 2/1983, p. 71—85; Liviu P. Marcu, loc. cit., p. 87—f. 24.

³ Constantin P. Rotaru, *Reformele agrare din Dobrogea veche (1878—1930). Teză pentru doctorat în științe economice*, 1930, p. 88.

⁴ Arh. St. Constanța, fond Consilieratul agricol al județului Constanța, dosar 12/1920, f. 40; Stelian Popescu, în Dobrogea economică II (1923) nr. 5, mai, p. 135.

se expropria, precum și organele speciale ce trebuiau să se ocupe de aceste lucrări⁵.

Începută la 1 ianuarie 1919, exproprierea a cunoscut, în cele două județe dobrogene, pe de o parte, unul din ritmurile cele mai lente din țară, iar pe de alta, o desfășurare inegală de la zonă la zonă. Astfel, în județul Tulcea, până în decembrie 1921, au fost supuse exproprierii numai 26 de moșii ce însumau o suprafață de 5.699,53 ha, din care în teren s-au trecut sub controlul organelor reformei 2.202,15 ha, restul de 3.497,38 ha rămânând în posesia foștilor proprietari.

La fel ca și în restul țării, această operație a reformei a determinat în rîndul moșierilor din dreapta Dunării o atitudine de dezaprobare. Au avut loc sub diverse forme numeroase luări de poziție prin care se încerca, în fond, apărarea proprietății. Astfel, Petre Grigorescu, agricultor conștanțean, își începe lucrarea „Memoriul asupra exproprierilor în Dobrogea”, cu motto-ul exprimat la o întrunire a marilor proprietari din județ că „exproprierile în Dobrogea sînt o crimă națională”⁶. Autorul susținea în continuare că în această parte a țării nu există o proprietate latifundiară constituită la fel ca în stînga Dunării, că statul „avea și are loturi suficiente de teren”. Se afirma, de asemenea, că întrucît înainte de război împroprietărirea a fost făcută pe 10, 15 și 25 ha, prin fixarea lotului de 5 ha, țăranul dobrogean va fi numai „încurcat și menținut într-o stare de sărăcie veșnică”⁸.

Neputînd să-și impună aceste puncte de vedere, marii proprietari dobrogeni s-au folosit de toate căile pentru a sustrage cît mai multe terenuri operațiunii de expropriere. Unul din procedeele des întîlnite și în această parte a țării a fost acela al donării sau vînzării unor întinderi de moșii soțiilor, fiilor sau fiicelor⁹.

Legea a permis proprietarilor cu moșii stăpînite în diviziune să-și păstreze, fiecare separat, o cotă neexpropriabilă. De stipulația aceasta s-au folosit și moșierii dobrogeni care au adus în fața instanțelor argumente că-și lucrează pămînturile în comun, cu rude și alte persoane. În acest mod a procedat, spre exemplu, I. G. Duca cu moșiile sale din Canara (Ovidiu) și Gherengic care a reușit să obțină în 1924 avizul Comitetului agrar de a scoate de sub expropriere 1031 ha¹⁰.

Prezentarea acestor cazuri de sustragere de la expropriere, ele fiind desigur mult mai numeroase, demonstrează că și în provincia transdunăreană, întocmai ca și în alte regiuni, mulți proprietari s-au folosit cu abilitate de excepțiile legii reușind să rețină în posesie întinse suprafețe de terenuri.

⁵ Aceste decrete erau : decretul-lege din 14 decembrie 1918, decretul-lege din 15 decembrie 1918 și decretul-lege din 16/29 decembrie 1918. (Vezi D. Sandru, *Reforma agrară din 1921*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 47, 82.

⁶ Dacia (Constanța), VI (1920) nr. 27 din 25 iunie.

⁷ Petre Grigorescu, *Memoriu asupra exproprierilor în Dobrogea*, Constanța, 1921, p. 4.

⁸ Dacia, VI (1920), nr. 32 din 1 iulie.

⁹ Arh. St. Constanța, fond Inspectoratul cadastral Constanța, dosar 349/1925, f. a.

¹⁰ D. Sandru, *op. cit.*, p. 104.

După cum am precizat, în județele Tulcea și Constanța lucrările reformei s-au desfășurat destul de lent, faptul determinând amânarea de la an la an a clarificării situației unor importante suprafețe agricole. La această stare au contribuit și neînțelegerile dintre instituțiile agricole și autoritățile județene pe marginea interpretării unor articole ale legii.

În județul Tulcea suprafața de cultură definitiv expropriată era la 14 noiembrie 1925 de 2.536,80 ha, în timp ce pe 10.177,48 ha lucrările urmau să se desfășoare în continuare. Situația era asemănătoare și la izlazurile comunale unde exproprierea se realizase numai pe 12.786,90 ha, pe 19.790,12 ha lucrările erau în curs de definitivare, iar pe celelalte terenuri nu se făcuseră nici un fel de măsurători.

În ceea ce privește aplicarea reformei agrare în Delta Dunării, care ocupa circa 50% din suprafața județului Tulcea (862.600 ha), au apărut o serie de elemente specifice analizate de cercetătorul ieșean D. Sandru¹², ceea ce ne determină să punctăm unele aspecte prin punerea în valoare a izvoarelor istorice locale. Astfel, dintr-un raport asupra situației generale a expropriilor efectuate până la data de 28 decembrie 1922 în județul Tulcea reiese care era stadiul lucrărilor în Delta Dunării. La Sf. Gheorghe nu se expropriase nimic, terenurile fiind trecute în rîndul celor inundabile. La Chilia Veche din grindurile și ostroavele mai înalte s-au expropriat 3.340 ha, la Periprava 3.180 ha, la Sulina 240 ha ș.a. Cele mai multe exproprieri s-au efectuat din terenurile C.A.P.S. și P.A.R.I.D. suprafața ridicîndu-se la 30.686 ha teren arabil și 46.593 ha pășune¹³.

Se impune însă precizarea că atît P.A.R.I.D., cît și C.A.P.S., s-au arătat destul de refractare la lucrările reformei, străduindu-se să-și ferească de expropriere atît terenurile inundabile, cît și cele neinundabile, spre nemulțumirea serviciului agricol al județului Tulcea. Atunci cînd au trebuit să se supună legii cele două organe au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a păstra și valorifica, de multe ori spre interesul personal al funcționarilor, terenurile expropriate.

Cu toate tergiversările, în județul Tulcea, la data de 12 decembrie 1933, se expropriaseră 423 de moșii în suprafață de 85.028,50 ha. Din aceasta, 40.188,18 hectare erau terenuri domeniiale. Mai rămîneau de făcut diferite operații pe 800 de moșii. În județul Constanța au fost expropriați într-o primă etapă 270 de moșieri de o suprafață ce însuma 69.514 ha¹⁴, fiind scutite numai acele terenuri ale statului pe care urmau să se desfășoare colonizările.

Ulterior, pînă la 31 decembrie 1941, s-au expropriat 449 de moșii din care 365 erau definitiv parcelate, pe restul lucrările nefiind terminate datorită contestațiilor depuse de proprietarii lor. Suprafața totală expro-

¹² Ibidem, Arh. st. Tulcea, fond Consilieratul agricol al județului Tulcea, dosar 32/1935, f. 194; Dobrogea Jună, XVIII (1924) nr. 96 din aprilie.

¹³ D. Sandru, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol” IX (1972) p. 334.

¹⁴ Arh. st. Tulcea, fond Consilieratul agricol al județului Tulcea, dosar 9/1922, f. 304—306; dosar 29/1925, f. 1.

¹⁵ Petre Grigorescu, *op. cit.* p. 15.

priată de pe moșii se ridica la 91.728,11 ha căreia i se adaugă 58.476,77 ha de pe cele 213 terenuri domeniiale expropriate pe cale administrativă¹⁵.

În unele zone s-au expropriat suprafețe destul de mici în timp ce în alte părți ale județului, unde populația era mai rară, terenurile prisoseau.

Fixarea prețurilor pentru terenurile expropriate a declanșat și în județele Constanța și Tulcea numeroase abuzuri întrucît moșierii s-au străduit să obțină sume cît mai avantajoase. Ei au deschis numeroase procese la Curtea de Apel din Constanța pe această temă cu scopul de a prelungi lucrările de expropriere și a păstra în continuare terenurile.

Deși, în general, Comisia centrală de fixare a prețurilor a dat satisfacție proprietarilor dobrogeni, aceștia au considerat sumele stabilite ca fiind „ridicole față de valoarea banilor și că singurul criteriu ce trebuie luat în considerație la estimarea expropriilor este venitul net al moșiei după ce s-au retras toate cheltuielile de producție”¹⁶.

Terenurile expropriate n-au fost trecute imediat în posesia țăranilor. Pentru a lăsa timp de desfășurare tuturor proceselor ivite, suprafețele au fost arendate obștilor satești constituite pe comune sub îndrumarea Casei centrale a cooperăției și împrumutării. Amînarea împrumutării care interesa în cel mai înalt grad pe țărani era explicată prin „încercarea guvernului liberal de a înlătura scăderea producției în faza de tranziție a proprietății, care se efectua într-o perioadă cînd economia țării era dezorganizată”¹⁷.

Documentele vremii consemnează și în dreapta Dunării astfel de acte constitutive ale acestor obști, create cu scopul „de a lua în folosință, exploata și îmbunătăți pînă la definitivă împrumutării terenurile expropriate”¹⁸.

La fel ca și în alte zone ale țării, nici în județele Constanța și Tulcea nu s-au respectat întocmai instrucțiunile și recomandările referitoare la arendare, ceea ce a creat în rîndul sătenilor numeroase nemulțumiri. Astfel, mai mulți locuitori ai comunei Jurilofca, invalizi, văduve, demobilizați din război se plîngeau autorităților de modul cum s-au făcut arendarea terenurilor, de ele beneficiind funcționarii, în timp ce „noi, sătenii, nu avem nici o palmă de pămînt de unde să ne putem scoate existența”¹⁹.

În general, se poate aprecia că sistemul prelungit al arenzii a creat și în rîndul țăranilor din dreapta Dunării sentimentul nestabilității și al nesiguranței.

Se impune să semnalăm că de arendări au beneficiat în Dobrogea, acolo unde s-au respectat instrucțiunile, și turcii, tătarii și bulgarii care și-au făcut datoria față de România în război, motiv pentru care „au fost tratați (...) pe picior de egalitate cu românii”²⁰.

¹⁵ Arh. St. Constanța, fond Inspectoratul cadastral Constanța, dosar 1447/1938, f. 6, dosar 1441/1938—1941, f. 2, 4.

¹⁶ Petre Grigorescu, *op. cit.*, p. 8.

¹⁷ D. Sandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, p. 49.

¹⁸ Monitorul Oficial, nr. 218 din 1921, p. 9127.

¹⁹ Arh. st. Tulcea, fond Consilieratul agricol al județului Tulcea, dosar 6/1921, f. 16.

²⁰ Farul, I (1919) nr. 192 din 14 noiembrie.

Maniera în care s-au desfășurat exproprierile și arendările s-a răsfrint și asupra împrumietării, operație care s-a tergiversat pînă în anul 1941, ceea ce a făcut ca și în Dobrogea numeroși țărani să nu intre în posesia suprafeței de teren la care aveau dreptul.

Prima măsură inițiată pe linia împrumietării de către comitetele de ocol a constat în alcătuirea tabelor de îndreptățiți și încadrarea sâtenilor la categoriile prevăzute de lege. Atît cu ocazia fixării sâtenilor pe categorii, cît și cu prilejul înscrierii lor în tabele, și în provincia dintre Dunăre și Mare, numeroși țărani n-au fost inserați în liste sub diverse motive lăsînd „pe dinafară elemente valide și capabile de muncă efectivă”²¹. De multe ori, în locul celor îndreptățiți au apărut pe tabele cetățeni care nu trebuiau să se bucure de avantajele legii. La Hirșova, bunăoară, au fost trecuți pe liste, evident în mod ilegal, „meseriași, băcani, lăutari, cafegii și un avocat”²².

Cuprinzînd numeroase omisiuni și inegalități încă de la întocmire, tabelele au fost supuse în mai multe rînduri instanțelor reformei sau autorităților agricole județene spre verificare și aprobare. Acestea au modificat tabelele de împrumietare fie radiînd pe unii sâteni de pe liste și înscriînd pe alții, fie trecîndu-i de la o categorie la alta, ceea ce au constituit cauze care au determinat amînarea împrumietării.

Cei mai mulți țărani cuprinși în tabele cu drept de împrumietare proveneau îndeosebi din localitățile dinspre Dunăre, în timp ce majoritatea suprafețelor expropriate se aflau spre Marea Neagră²³.

Aplicarea în teren a împrumietării a căpătat, după cum bine s-a observat, „proporția unui eveniment de reală importanță fiind vorba de rezolvarea unei probleme de ordin național aici în Dobrogea și totodată de natură economică”²⁴. Într-adevăr, după ani de așteptare, țărani au primit cu satisfacție declanșarea operațiunilor de împrumietare. Lucrările au fost începute în luna martie 1926 în comuna Peștera din județul Constanța, cu care ocazie peste 300 țărani au primit în prezența autorităților titlurile de împrumietare²⁵.

Datorită insuficienței suprafețelor repartizate înzestrării țărănilor, s-a făcut excepție de la lege, lotul fiind micșorat la 5 ha. Și în aceste condiții în multe sate suprafața n-a fost suficientă, organele agricole fiind obligate să-i împrumietărească pe țărani fie cu loturi mai mici, fie la distanțe mari ori pur și simplu să-i lase fără pămînt²⁶.

La fel ca și lucrările de expropriere, operațiunile de împrumietare au fost destul de mult amînate creînd sâtenilor reale dificultăți în asigurarea existenței lor. Sâtenii comunei Sf. Gheorghe din județul Tulcea ce-

²¹ C. Filipescu, *Dobrogea agricolă, Cultura Națională*, București, 1928, p. 59.

²² Arh. st. Constanța, fond Consilieratul agricol al județului Constanța, dosar 39/1922—1937, f. 76.

²³ Dobrogea Jună, XIX (1925), nr. 272 din 1 decembrie.

²⁴ Dacia, XIII (1925), nr. 100 din 8 mai.

²⁵ Dobrogea Jună XX (1926) nr. 102 din 12 mai.

²⁶ Arh. St. Constanța, fond Consilieratul agricol al județului Constanța, dosar 5/1921, f. 41, dosar 55/1921, f. 55.

reau, la 25 iunie 1931, sprijinul prefecturii întrucît „riscă să devină muritori de foame dacă nu primesc cîteva hectare în orice parte a Dobrogei”²⁷.

Dacă în restul judeţului Tulcea se trecuse totuşi la înzestrarea ţăranilor cu loturi, în Delta Dunării nici după 10 ani de la înfăptuirea primelor exproprieri nu se efectuaseră lucrări de împroprietărire, acestea fiind amînate de la an la an, din diverse motive, spre îngrijorarea ţăranilor. P.A.R.I.D.-ul şi C.A.P.S.-ul, organe puternice, au manevrat cu abilitate legea opunîndu-se reformei întrucît valorificau terenurile, după cum am menţionat, în scopuri proprii.

Pe de altă parte, atunci cînd s-a făcut raportul dintre necesitate şi rezerve s-a constatat că suprafaţa expropriată era insuficientă, multe dintre terenurile ce urmau să revină tulcenilor erau neîndestulătoare. Unii specialişti ai reformei agrare, între care amintim pe C. Garoflid, considerau că trebuie rezolvată mai întîi problema acestor terenuri şi apoi să se efectueze împroprietărirea²⁸.

Pînă în primăvara anului 1933 în judeţul Tulcea fuseseră împroprietăriţi abia 9.985 locuitori, între care documentele menţionează şi mulţi reprezentanţi ai naţionalităţilor conlocuitoare, răminînd fără terenuri 7.038 săteni, îndeosebi dintre cei care locuiau de-a lungul Dunării între Borcea şi Măcin²⁹.

Într-un ritm asemănător s-au desfăşurat lucrările de împroprietărire şi în judeţul Constanţa. Acest ritm lent este confirmat şi de memoriul adresat, în anul 1929, lui Ion Mihalache, ministrul agriculturii, de Vasile Lepădatu deputat de Constanţa. Fruntaşul ţărănist constănţean preciza în acest document, că pînă la 1 ianuarie 1929 s-a efectuat împroprietărirea în 53 de comune din cele 107, însă numai în 8 lucrările erau definitive. În restul comunelor aplicarea împroprietăririi era la început, întrucît operaţiunile de cadastrare „au fost inaugurate abia în anul 1927, adică 6 ani mai tîrziu decît în restul ţării”, iar pentru continuarea lor era nevoie de încă 12 milioane lei³⁰.

Din statisticile vremii aflăm că în judeţul Constanţa au rămas fără pămînt 4.243 ţărani din cei 18.743 îndreptăţiţi, în unele comune numărul lor fiind destul de mare³¹.

Unii dintre ţărani au renunţat la loturile lor întrucît se compuneau din tarlale situate pe raza mai multor comune, iar organele agricole deşi au fost avertizate de noii proprietari, n-au efectuat la timp comasarea.

Mulţi ţărani au primit pămînturi de proastă calitate, neputîndu-le lucra, solicitînd din acest motiv schimbarea loturilor³².

²⁷ Arh. St. Tulcea, fond Prefectura judeţului Tulcea, dosar 562/1931, f. 2.

²⁸ Căluza plugarului, II (1930) nr. 9, din decembrie.

²⁹ Datele statistice consultate menţionează în acest perimetru al Dobrogei un număr de 5943 de săteni fără pămînt (Arh. St. Tulcea, fond Consilieratul Agricol al judeţului Tulcea, dosar 17/1933, f. 134).

³⁰ Dacia, XVI (1929) nr. 54 din 13 martie.

³¹ Iată spre exemplu în 1939 în comuna Ovidiu se constată că „sînt 177 de familii care nu au pămînt”. (Arh. St. Constanţa, fond Prefectura judeţului Constanţa, dosar 22/1939, f. 41); D. Sandru, *op. cit.*, p. 149.

³² Arh. St. Constanţa, fond Inspectoratul cadastral Constanţa, dosar 230/1925—1938, f. 230; dosar 237/1924—1936, f. 4.

Împroprietărirea a oferit și alte situații prin care sătenii au fost dezavantajați. Nu puține au fost cazurile când cei puși să aplice reforma au dat satisfacție partenerilor politici, rudelor, prietenilor sau unor frunțași ai satelor.

Modificarea dispozitivului de parcelare, schimbarea sătenilor de pe un lot pe altul, ori de la o categorie la alta, reducerea loturilor tip, amănarea împroprietăririi, acordarea unor suprafețe mai mult simbolic au fost unele din cauzele ce au făcut ca gospodăriilor țărănești din această parte a țării să nu li se creeze o bază solidă de dezvoltare.

Un alt aspect al reformei care a greșit negativ asupra situației economice a gospodăriilor țărănești din dreapta Dunării, l-a constituit sumele de bani pe care sătenii împroprietăriți trebuiau să le plătească pentru efectuarea de măsurători, parcelări și comasări de terenuri. Uneori acestea s-au ridicat la cifre deosebit de mari. Astfel, 191 de săteni din comuna Ciobanu, județul Constanța, împroprietăriți cu 338,72 ha trebuiau să plătească pentru loturi suma de 208.712 lei la care se adaugă încă 76.120 lei cheltuieli pentru măsurători³³.

În Dobrogea, Decretul-lege din 22 septembrie 1921, ce reglementa crearea de izlazuri în sate și comune, a fost aplicat abia în anul 1922. Precizăm că problema pășunilor i-a preocupat îndeaproape și pe țăranii dobrogeni, interesați să-și asigure condiții bune întreținerii vitelor. Referindu-se la modul în care își creșteau animalele sătenii din Dobrogea, primarul acestei comune informa Prefectura județului Constanța, în 1925, că „astă iarnă, de asemenea, ne-am vîndut vitele, am vîndut două ca să scăpăm una și restul hranei ce ne-a rămas le pierdeam acum vara, deoa-rece au început să moară de foame (...) din cauză că nu avem unde să le scoatem la pășune”³⁴.

Pe măsura exproprierii, în unele sectoare agricole s-a trecut la crearea de pășuni comune, dar la fel ca și în cazul celorlalte operațiuni ale reformei și înzestrarea satelor cu izlazuri s-a desfășurat destul de lent³⁵.

Multiplele probleme ce se impuneau a fi soluționate la acest capitol al reformei l-au determinat pe C. Filipescu, unul din bunii cunoscători ai agriculturii Dobrogei, să noteze în 1928 că „chestia izlazurilor va fi veș-nic pe tapet”³⁶.

În condițiile desăvîrșirii la 1 decembrie 1918 a unității statale și a lărgirii pieței naționale, valorificarea mai bună a terenului agricol apare, cel puțin sub aspectul extensiv, ca o necesitate. Această cerință s-a conturat mai pregnant în urma efectuării primelor lucrări ale reformei agrare când s-a constatat că în multe zone ale țării terenul era insuficient înzes-

³³ Arh. St. Constanța, fond Inspectoratul cadastral Constanța, dosar 12/1921, f. 68.

³⁴ Marea Neagră, III (1925) nr. 216 din 16 mai.

³⁵ Așa se explică de ce în 1934 abia 67 de comune din județul Tulcea primiseră terenuri în suprafață de 34.470,72 ha, pe restul, lucrările de cadastrare n-au fost încă terminate. (Arh. St. Tulcea fond Consilieratul agricol al județului Tulcea, dosar 36/1934, f. 115).

³⁶ C. Filipescu, *op. cit.* p. 70

trării țăranilor, ceea ce a pus problema așezării și împroprietăririi lor în alte regiuni³⁷.

Cu toate împroprietăririle și vânzările de terenuri efectuate în Dobrogea pînă în anul 1916 de statul român, existau încă numeroase suprafețe ce puteau fi redade agriculturii, iar după primul război mondial acestea au sporit. S-a relansat astfel și pentru provincia transdunăreană ideea continuării înființării de noi așezări rurale — operațiune amplă ce presupunea transferarea unor țărani din alte regiuni ale țării și împroprietărirea lor în regiunea din dreapta Dunării.

Normele juridice după care s-au început și în această parte a țării activitatea de întemeiere a unor sate au fost specificate în legislația reformei agrare din 1921³⁸, căreia i s-au adăugat pentru sudul regiunii prevederi speciale.

Se impunea precizarea că la motivele care au determinat această activitate s-au adăugat altele, făcînd din ea una din cele mai complexe probleme economico-sociale din județele dintre Dunăre și mare.

La inițiativa generalului Rasoviceanu, fost comandant al unor unități ce staționaseră și luptaseră în Dobrogea, se realizează practic, după război, primele noi sate în dreapta Dunării³⁹.

Acțiunea a fost bine primită întrevăzîndu-se în ea posibilitatea de a „pune în joc forțe noi ce vor intensifica producția și întreaga bogăție națională”⁴⁰.

În județul Constanța țăranii urmau să primească spre zona de litoral loturi de cîte 6 ha arabile, 2000 m² loc de casă și 1 ha pășune, deci sub prevederile legii agrare⁴¹.

În 1928, numărul familiilor ce se așezaseră în cele 44 de centre fixate în județ s-a ridicat la 1.715 (cu numărul membrilor de familie, cifra totală era de 7.084), cărora li s-au distribuit 15.434 ha teren de cultură și 1.715 ha izlaz⁴².

Sosirea primelor familii din alte zone ale țării în județul Constanța a declanșat numeroase solicitări și din partea țăranilor tulcenii, unde lucrările de reformă se desfășurau greoi. Adresîndu-se în 1926 Casei centrale a împroprietăririi unii dintre ei arătau că după ce au așteptat timp îndelungat „cu lacrimi în ochi” — menționează petiția — solicitau să fie trecuți în rîndul acestor beneficiari⁴³. Astfel de cereri trebuie puse, desi-

³⁷ D. Sandru, *Populația rurală a României între cele două războaie mondiale*, Editura Academiei R.S.R., Iași, 1980, p. 59.

³⁸ Conform articolului 103 al reformei agrare ce preciza mărimea loturilor de împroprietărire, în Dobrogea suprafața de 25 ha, „se rezervă exclusiv țăranilor care se colonizează”. (Vezi Legea pentru reforma agrară în Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea, Craiova, f.a., p. 100).

³⁹ Ion Vlădescu, *Cadrilaterul. Ce este și ce trebuie să fie. Colonizarea și naționalizarea lui. Constanța*, 1928, p. 58.

⁴⁰ Dacia, IX (1922), nr. 206 din 26 noiembrie.

⁴¹ Dobrogea Jună, XVII (1924), nr. 135 din 18 iunie și nr. 178 din 4 august 1925.

⁴² C. Filipescu, *op. cit.*, p. 65.

⁴³ Arh. St. Tulcea, fond Consilieratul agricol al județului Tulcea, dosar 56/1928, f. 158.

gur, pe dorința arzătoare a țăranilor de a intra mai repede în posesia unor terenuri agricole.

Și în județele dobrogene acest gen de împroprietărire a creat o profundă dezamăgire nu numai în rîndul țăranilor, ci și al celor ce îmbrățișaseră ideea cu entuziasm, ceea ce a declanșat numeroase păreri pe marginea acestei probleme. Mai multe ziare dobrogene constatau, pe bună dreptate, că problema nu a fost îndeajuns studiată, ea fiind executată în grabă de organele administrative nepregătite și necontrolate, cu mijloace financiare insuficiente și rău administrate⁴⁴.

Cu toate neajunsurile care au însoțit operațiunile de așezarea în dreapta Dunării a unor familii de țărani din celelalte zone ale țării, acțiunea a avut consecințe în toate compartimentele vieții provinciei dintre Dunăre și mare. Ea a produs modificări importante în structura proprietății rurale, contribuind la consolidarea relațiilor capitaliste din agricultura acestei zone a țării, la întărirea proprietății mici și mijlocii.

Și în Dobrogea reforma agrară a influențat nu numai structura proprietății, ci și sistemul de cultură și condițiile de viață ale unui număr mare de familii țărănești.

Iată care era structura proprietății arabile în județele Tulcea și Constanța în urma operațiunilor reformei efectuate pînă în anul 1928, după datele preluate de C. Filipescu de la Ministerul Agriculturii⁴⁵.

JUDEȚUL	Prop. mică 0—10 ha	Media pe cap	Prop. mijl. 10—100 ha	Media pe cap	Prop. mare peste 100 ha	Media pe cap
Constanța	222.192	6,67	144.202	34	84.495	258
Tulcea	191.293	5,36	106.390	22,3	3.902	185

După cum reiese din datele înfățișate, în Dobrogea ponderea cea mai mare era deținută de proprietatea mică ce reprezenta 48,8% în județul Constanța și 63,4% în Tulcea. Urma proprietatea mijlocie în proporții aproximativ egale, 31,6% în Constanța și 35,2% în nordul regiunii, în schimb diferențele la proprietatea de peste 100 ha erau deosebit de mari dacă avem în vedere că procentele erau de 1,4% în Tulcea și 19,6% în județul Constanța.

Ulterior numărul proprietăților mici s-a mărit. Astfel, în 1939, organele agricole ale județului Tulcea raportau că din 60.000 de gospodării țărănești 46.000 stăpîneau terenuri între 1—5 ha, iar 9.700 între 5—10 ha⁴⁶. Sub raportul suprafeței, întîietatea în același județ era deținută de proprietățile între 10—15 ha, care încă din 1925, deși erau în număr de 5.383, stăpîneau 93.924,46 ha⁴⁷. În județul Constanța, mai numeroase erau gos-

⁴⁴ Dobrogea Jună, XIX, 1925, nr. 81 din 10 aprilie.

⁴⁵ C. Filipescu, *op. cit.*, p. 53.

⁴⁶ Arh. St. Tulcea, fond Prefectura județului Tulcea, dosar 898/1939, f. 8—10.

⁴⁷ *Idem*, fond Consilieratul agricol al județului Tulcea, dosar 36/1934, f. 115.

podăriile ce dețineau sprafete între 5 și 10 ha, ele reprezentând un procent mai mare decât cel pe țară unde predominau gospodăriile între 1—3 ha. În ceea ce privește gospodăriile între 10 și 20 ha, județul Constanța înregistra procentul maxim pe țară, pentru ca în cele între 20—50 ha în această parte a Dobrogei să se depășească de 10 ori media celorlalte regiuni. La fel și la gospodăriile între 50—100 ha și cele peste 100 ha, procentele erau mult mai mari decât în restul țării⁴⁸.

Consolidarea suprafețelor mijlocii s-a datorat și circulației imobilelor rurale, operațiune desfășurată cu mai multă intensitate în Dobrogea, unde populația turcă ce a emigrat și-a pus în vânzare loturile.

După aplicarea legii circulației bunurilor rurale vânzările s-au intensificat, multe din suprafețe au trecut în proprietățile sătenilor „înstăriți” care își plasează numărul disponibil în procurarea de pământuri și procurarea de animale⁴⁹.

Au existat, însă, atât în județul Constanța, cât și în Tulcea, un număr însemnat de gospodării care, prin suprafața arabilă ce o dețineau, se situau sub limita acoperirii nevoilor de hrană a unei familii, mai ales atunci când aceasta era mai numeroasă. Din datele statistice alcătuite în 1931 de Institutul de cercetări agronomice reiese că în județul Constanța, în cele 158 de gospodării cu medie sub 3 ha cercetate, reveneau pe persoană 2.920 m², cu mult sub alte județe ale țării, astfel că o bună parte din loturile cu care au fost împroprietăriti sătenii „nu satisfac nevoile familiale și cu atât mai puțin ale urmașilor acestora”⁵⁰.

În ceea ce privește producția și rentabilitatea, agricultura județelor Tulcea și Constanța a fost marcată în deceniile trei și patru ale secolului nostru, atât de transformările prin care a trecut întreaga economie agrară românească, cât și de o serie de factori și fenomene de natură locală. Astfel, este cunoscut că în condițiile practicării unei agriculturi extensive și între Dunăre și Mare această metodă a fost pusă cu precădere în aplicare, rezultatele erau influențate de condițiile climaterice de sol, precum și de înzestrarea cu mijloace de muncă.

Ca urmare a ruinării gospodăriilor, în primii ani postbelici și în Producția a fost mult diminuată. Readucerea agriculturii județelor Constanța și Tulcea la o stare normală s-a făcut treptat, deși țărănimea a dorit cu intensitate acest lucru⁵¹. Strădaniile principalilor producători rurali dobrorogeni au fost frinate de faptul că majoritatea „n-au pluguri, n-au vite, n-au instrumente agricole, n-au sămânță, n-au nimic din ce le trebuie ca să stoarcă pământului bogățiile”⁵².

Lipsurile enumerate mai sus, la care se adaugă pierderile în vieți omenești, subnutriția ce producea alte victime în rîndul familiilor țără-

⁴⁸ Roman, Cresin, *Recensămîntul agricol al României în 1941*. Editura Institutului Central de Statistică, București, 1943, f. 17, 19, 21, 23.

⁴⁹ Arh. St. Tulcea, *loc. cit.* dosar 8/1933, f. 35.

⁵⁰ Dacia, XVIII (1931) nr. 44, din 19 martie; D. Sandru, *op. cit.* p. 278.

⁵¹ O demonstrează cu prisosință sutele de dosare de țărani la judecătoria, în vederea cercetării și aprobării fondurilor necesare refacerii. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Tuzla, dosar 10/1920, f. 34—40).

⁵² Farul, I (1919) nr. 21 din 21 mai.

nești, o serie de corvezi și interdicții, au fost principalele cauze ce au făcut ca după revenirea administrației românești în Dobrogea să se cultive în primii ani după război extrem de puțin. Astfel, în primăvara anului 1919 în județul Constanța abia s-au cultivat, după procurarea semințelor, 2.000 hectare cu grâu, 8.000 hectare cu ovăz, 48.000 hectare cu porumb și 3.000 hectare fasole din suprafața de 553.122,9 hectare teren cultură. Cu semănăturile de toamnă suprafețele însămînțate s-au ridicat în anul 1919 la 110.000 hectare⁵³.

O altă cauză ce a menținut în acești ani apreciable suprafețe în afara circuitului productiv a fost și opoziția țăranimii dobrogene față de obstiile sătești. Datorită acestei atitudini, din cele aproape 70.000 ha expropriate în prima etapă în județul Constanța, s-au pus în valoare numai 12.000 ha⁵⁴. Țăranii tulcenii au cultivat în 1921—1922, 324,74 ha din 2.202,15 ha cît fuseseră expropriate⁵⁵.

Pentru a scoate această importantă ramură din impasul în care se găsea, administrațiile județene au luat o serie de măsuri între care aceea de a îndemna pe țăranii „să iasă la munca cîmpului, atît pe pămînturile lor, cît și pe cele ale văduvelor și orfanilor de război, muncindu-le acestora în mod gratuit”⁵⁶. În vederea asigurării semințelor necesare s-a luat hotărîrea de a se imobiliza cerealele rămase din cultura anului 1918, precum și cea a anului 1919, consumul a fost limitat la necesarul de hrană, iar vînzările fără autorizație au fost interzise⁵⁷.

Toate aceste măsuri au stimulat creșterea producției, suprafețele însămînțate sporind treptat de la an la an, însă, după cum sublinia un cunoscător al problemei „totuși sîntem încă departe de starea din ajunul războiului”⁵⁸. De altfel, la patru ani de la război, în Dobrogea, încă nu s-au putut sparge toate pîrloagele, încă nu s-au refăcut toate vitele și gospodăriile⁵⁹, situație ce s-a menținut în anumite zone ale provinciei pînă în anul 1927.

Precizăm că cea mai mare întindere de teren redată culturilor provine din proprietățile mici, fapt ce demonstrează efortul țăranimii dobrogene de a contribui, alături de cea din restul țării, la salvarea producției agricole de la totală prăbușire.

În primii ani după război, întinderea culturilor a mai variat în funcție și de posibilitățile ce le oferea piața internă și externă spre valorificare. Astfel, în toamna anului 1920 s-au cultivat în județul Constanța 20.046 ha grâu, iar în anul 1921 numai 10.857 ha, mărindu-se în schimb suprafețele însămînțate cu rapiță, orz și porumb, la care nu existau restricții la export⁶⁰.

⁵³ Ibidem, nr. 102 din 13 octombrie; Dacia, IX (1922) nr. 6 din 30 martie.

⁵⁴ D. Sandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, p. 52.

⁵⁵ Arh. St. Tulcea, fond Consilieratul agricol al județului Tulcea, dosar 9/1922, p. 19.

⁵⁶ Arh. St. Constanța, fond Primăria Tuzla, dosar 8/1919, p. 363.

⁵⁷ Monitorul județului Constanța, XXXVIII (1919), nr. 2 din 12 iulie.

⁵⁸ I. Oancea, *Dobrogea economică*, I (1922) nr. 1, mai, p. 24.

⁵⁹ Curierul Sindicatului agricol Constanța I (1922), nr. 1 din 24 decembrie.

⁶⁰ I. M. Duplyen, în *Dobrogea economică*, nr. 1 din mai 1928, p. 24.

Producția obținută la hectar în această perioadă a fost destul de mică. În principal rezultatele slabe s-au datorat crizei agrare provocate de război, a unei tehnici rudimentare ce se mai folosea în multe sate din Dobrogea, precum și condițiilor climaterice nefavorabile ce au afectat culturile în acești ani.

Un sprijin important pe linia refacerii l-a primit agricultura dobrogeană din partea băncii „Casa de gaj“, ce s-a străduit să înzestreze gospodăriile mijlocii din județele Tulcea și, îndeosebi, Constanța cu cât mai multe semănături⁶¹. Prin intermediul aceleiași instituții financiare s-a obținut avizul de valorificare la export a 8.000 vagoane grâu, modalitate prin care s-au depășit prețurile maxime stabilite de guvern pentru vânzările pe piața internă, prețuri care se situau cu mult sub cheltuielile de producție înregistrate în Dobrogea.

Deși n-a atins nici jumătate din posibilitățile regiunii, cultura grâului a sporit în 1923 în județele Tulcea și Constanța. În primul județ s-au cultivat în anul menționat 16.225 ha, iar în cel de-al doilea 31.063 ha⁶².

La nivelul întregii regiuni, prin cele 182.273 ha însămânțate cu orz, s-a depășit suprafața cultivată în 1915 ce a fost de numai 138.766 ha⁶³. Foarte scăzute se mențin culturile plantelor industriale și aceasta datorită faptului că industria s-a aflat după război în refacere. Astfel, inul s-a însămânțat pe 294 ha, cânepa pe 155 ha, iar rapița pe 25.027 ha⁶⁴.

Cu toate că realizările nu erau deosebite, pe ansamblu Dobrogea constituia „una din cele mai principale regiuni agricole ale țării, atât din punct de vedere calitativ, cât și cantitativ“⁶⁵. Făcînd, în anul 1928, un bilanț al progreselor înregistrate de agricultura dobrogeană în ultimii 42 ani, C. Filipescu nota că acestea sînt vizibile în : a) creșterea suprafețelor cultivate față de cele necultivate; b) sporirea cantitativă a producției în genere cît și pe unitatea de suprafață; c) îmbunătățirea calității produselor și a greutateii hectolitrică; ameliorarea terenurilor de cultură; e) sporirea suprafețelor plantelor alimentare și industriale. Dacă în 1885 se cultivau 281.597 ha, în anul 1927 suprafețele însămînțate în județele Tulcea și Constanța au fost de 757.474 ha, ceea ce înseamnă o creștere de 3,1%.

Realizările înfățișate mai sus se datorează atât măririi suprafețelor cultivate, cît și introducerii treptate a unor elemente de tehnică agricolă modernă în această importantă ramură economică a provinciei. S-au realizat progrese în dotarea cu mașini agricole îndeosebi în județul Constanța care beneficia în 1927 de 135 tractoare. Agricultură județului Tulcea avea în dotare 60 de tractoare, însă, după cum se va menționa ceva

⁶¹ Octav Văleanu, în Buletinul Camerei de comerț și industrie Constanța, Volum festiv, p. 29.

⁶² Dobrogea Jună, XVIII (1924), nr. 294 din 25 decembrie.

⁶³ Dacia, X (1923) nr. 164 din 21 iulie.

⁶⁴ Dobrogea Jună, XVIII (1924) nr. 294 din 25 decembrie.

⁶⁵ Octav Văleanu, Ioan M. Ionescu, *Dobrogea economică, politică și socială*, Constanța, f.a.

⁶⁶ C. Filipescu, *Dobrogea agricolă*, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească*, București, 1928, p. 481—483.

mai târziu, „nu poate să vorbească de motorizarea agriculturii“ în condițiile în care unealta de bază era plugul cu un brăzdar pus în mișcare de tracțiune animală⁶⁷.

Agricultura celor două județe dobrogene a mai avut de luptat „cu lipsa de numerar suficient, cu enormitatea dobânzilor și (...) cu fluctuațiile periculoase ale prețurilor“⁶⁸. Aceasta arată de fapt că nici agricultorii din dreapta Dunării n-au putut evita fenomenele de criză ce s-au menținut în toți acești ani și care, începînd cu 1928—1929, se accentuează.

Încă din anii 1928—1929 criza agrară în provincia din dreapta Dunării începe să se manifeste prin necultivarea unor suprafețe mari. Accentuarea dereglării întregului mecanism economic pe plan național a determinat — ca și în provincia transdanubiană — criza să atingă apogeul în anii 1931—1933 cu „cele mai funeste înrîuriri asupra întregii vieți economice“⁶⁹. Deși producțiile au fost în general bune, scăderile serioase ale prețurilor descurajează pe producători în rîndul cărora se manifestă tendința „de a lăsa cîmpurile nelucrate“⁷⁰.

Starea de criză este prezentă în anii 1931—1933 și în faptul că „plugarii județului au căutat într-o măsură mai mare ca în anii trecuți sprijinul Camerei agricole“, după cum se precizează într-un document de arhivă⁷¹. Imposibilitatea valorificării avantajoase a producției agricole a creat o stare de vizibilă nemulțumire în rîndul acelor a căror datorii crescuseră vertiginos în ultimii ani. La mulți săteni aceste sume depășeau de 7-8 ori valoarea averii.

Perioada ce a urmat după anul 1933 n-a înlăturat complet fenomenele crizei agrare. De altfel, aceasta a persistat la nivelul întregii țări, în special în compartimentul prețurilor care s-au menținut sub perioada anterioară anilor 1925—1928.

În ceea ce privește exploatarea proprietăților rurale, „sistemul cel mai uzitat este tot cereal bi și trienal, cu sau fără ogor sterp“⁷², operațiunile efectuîndu-se în regie și dijmă ce se practica pe circa 10% din întreaga suprafață a Dobrogei. Micii proprietari își lucrau terenul cu propriile brațe, iar gospodăriile mijlocii, după posibilitate. Se folosea munca salariată adusă din alte zone ale țării.

Factorii enumerați mai sus au menținut în Dobrogea o rentabilitate scăzută producției la hectar, sub media pe țară. Astfel, în anul 1926, media a fost 7,6 quintale, în timp ce în Muntenia și Oltenia era de 8,2 ori, iar în regiunile subcarpatice de 9—10 quintale. Desigur că producția medie a fost diferită de la cultură la cultură. Iată, spre exemplu, în județul Tulcea grîul a înregistrat o medie de 500—600 kg la hectar, în timp ce la orz producția a fost de 700 kg⁷³. Una din cauzele care a influențat negativ

⁶⁷ *Dare de seamă asupra activității Camerei de comerț și industrie Siliștra*, 1936, p. 1.

⁶⁸ Curierul sindicatului agricol Constanța, I (1923), nr. 23 din 17 iunie.

⁶⁹ Arh. St. Constanța, fond Prefectura județului Constanța, dosar 2/1932, f. 219.

⁷⁰ *Ibidem*, dosar 50/1933, f. 175.

⁷¹ Arh. St. Tulcea, fond Consilieratul agricol al județului Tulcea, dosar 65 bis/1936,

f. 4, b.

⁷² Gh. Ciulei, *op. cit.*, f. 17.

⁷³ Arh. St. Tulcea, fond Prefectura județului Tulcea, dosar 847/1938, f. 1.

rentabilitatea gospodăriilor agricole dobrogene a fost și insuficiența capitalului investit ce se ridica în această parte a țării la 3.351 lei, în timp ce „în toate celelalte regiuni valoarea capitalului este cu mult superioară”⁷⁴. Aceasta a determinat ca și venitul brut obținut să fie în medie de 2.559 lei la hectar, ceea ce situează Dobrogea pe ultimul loc pe țară. Mai mult, trei pătrimi din gospodăriile mici ale județului Tulcea nu produceau în anul 1938 nici pentru nevoile proprii, proprietarii fiind nevoiți să cumpere porumb pentru hrană⁷⁵.

Desigur că slaba productivitate a proprietăților în Dobrogea s-a datorat și unei insuficiente preocupări pe linia modernizării agriculturii, atît din partea administrației, cît și a instituțiilor agricole locale care ani de zile s-au ocupat mai mult de probleme colaterale scopului pentru care au fost create.

Față de importanța agriculturii pentru economia regiunii, în dreapta Dunării s-au constituit prea puține ferme model, puncte agronomice și școli agricole. Lucrurile n-au stat mai bine nici în ceea ce privește personalul cu pregătire superioară, dacă avem în vedere că în județul Tulcea în anul 1936 își desfășurau activitatea 4 agronomi, iar în anul 1938 numai 6 specialiști din 60 cît era nevoie⁷⁶.

Începînd cu anii 1938—1939 întreaga agricultură românească a fost „influențată puternic de recrudescența crizei agrare mondiale”⁷⁷, precum și de deprecierea situației internaționale, realități ce vor afecta desigur și agricultura Dobrogei.

Odată cu primăvara anului 1939 și în sectorul rural dobrogean se resimte tot mai mult lipsa forței de muncă datorită concentrărilor. La factorii anteriori care au influențat producția s-au adăugat rechizițiile, blocările masive de cereale, precum și măsurile luate de guvern relativ la controlul prețurilor.

Pentru a face față situației, atît pe plan central, cît și local, s-au luat o serie de măsuri ce vizau creșterea producției agricole. S-a introdus regimul muncii forțate și sistemul mobilizărilor agricole. Locuitorii satelor ce refuzau să se supună prevederilor de mai sus erau amendați cu sume între 20.000 și 50.000 lei ori pedepsiți cu închisoare. S-au „mobilizat” stelașele, precum și mașinile agricole. Satele au fost împărțite în sectoare ce cuprindeau între 50 și 80 de gospodării puse sub conducerea unui comandant în fruntea cărora au fost instalați preoți, învățători, totodată s-au interzis deplasările spre oraș cu căruțe, acestea fiind utilizate cu precădere la muncile cîmpului⁷⁸.

Cu toate măsurile luate, suprafețele însămînțate s-au diminuat și mai mult în toamna anului 1940, iar lucrările efectuate, ca de altfel și re-

⁷⁴ *Idem*, fond Consilieratul agricol al județului Tulcea, dosar 65 bis/1936, f. 12—16.

⁷⁵ Vasile Bogza, *Criza agrară în România dintre cele două războaie mondiale*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, p. 98.

⁷⁶ Arh. St. Constanța, fond Prefectura județului Constanța, dosar 27/1942, p. 62.

⁷⁷ *Ibidem*, dosar 58/1944, f. 154.

⁷⁸ *Idem*, fond Inspectoratul general administrativ, dosar 59/1941, f. 41; dosar 22/1942, f. 71.

zultatele acestora, au fost de slabă calitate. O altă dificultate apărută începînd cu 1940 a fost lipsa semințelor care încep să se aducă cu mare greutate din alte zone ale țării. Unele din uneltele și mașinile agricole datorită lipsei pieselor și a combustibilului nu funcționau⁷⁹.

În anii următori producția agricolă s-a menținut în general slabă nu numai datorită cauzelor precizate mai sus, ci și a faptului că organele agricole au desfășurat o activitate formalistă și superficială.

Deși în mai multe rapoarte întocmite în anii 1943—1944 administrațiile județene informau că situația efectuării lucrărilor agricole este „foarte bună“, realitatea era cu totul alta, ea reiese atît din producția obținută, cît și din repetatele cereri ale acelorași organe referitoare la îmbunătățirea aprovizionării cu semințe, unelte și mașini agricole. Desigur că în condiții de război s-au mai adăugat și alți factori care au diminuat producția între care amintim bombardamentele, înmulțirea rechizițiilor și a numeroaselor munci obligatorii.

În perioada analizată agricultura a constituit în Dobrogea principala ramură a economiei care a influențat și celelalte sectoare de activitate.

Aplicarea reformei agrare a creat și în dreapta Dunării situații complexe. Fie că au fost împrăștiate pe baza reformei agrare, fie că au primit terenuri în urma colonizării, acestea nu au satisfăcut total așteptările țăranilor dobrogeni, în multe sate s-a menținut un proletariat agricol lipsit complet de pămînt.

Sub aspectul producției și rentabilității agricultura județelor Tulcea și Constanța a fost marcată, atît de transformările prin care a trecut întreaga economie agrară românească, cît și de o serie de factori și fenomene de natură locală.

L'application de la réforme agraire. La structure de la propriété, la production et la rentabilité des biens terriens des départements de Constantza et de Tulcea entre 1918—1944

V. CIORBEA

Résumé

Après la première guerre mondiale, les paysans dobroudjois ressentait, tout comme ceux du reste du pays, la nécessité de la réalisation de la réforme agraire. Les données statistiques prouvaient que certaines familles des départements en question étaient dépourvues de terre ou en détenaient des surfaces insuffisantes. Commencée le 1-er janvier 1919, l'expropriation a connu, dans les deux départements situés à droite du Danube l'un des rythmes les plus lents du pays. Ici aussi, les propriétaires terriens ont employé toutes les voies pour soustraire le plus de terrain aux opérations d'expropriations. La manière dont se sont déroulées les expropriations et ensuite les affermages a influencé également la distribution des terres aux paysans. Déclenchée en mars 1926, cette dernière opération a été prolongée jusqu'en 1941. Cette situation a déterminé un nombre assez grand de paysans restés sans terre dans les districts de Constantza et de Tulcea. La réforme agraire a produit des modifications dans la structure de la propriété, l'accent principal étant représenté par la petite propriété. La production et la rentabilité de l'agriculture ont été marquées dans les départements de Tulcea et de Constantza par les facteurs et les phénomènes généraux qui ont influencé toute l'économie roumaine —, mais également par les facteurs locaux.

⁷⁹ *Idem*, fond Prefectura județului Constanța, dosar 45/1944, f. 1, 15; dosar 22/1943.